

Dominical

REPORTATGE
LA PIA ALMOINA, UN
CONTENIDOR DE VIDA

▶ 02_05

PERFIL

MADA SIMBAE, DE
L'AMAZONES A
VIURE AMB UN LLEÓ
A LA GARROTXA

▶ 06_07

ENTREVISTA

JOAN IGNASI CIRAC:
«ELS ALGORITMES JA
ENSENYEN ELS
ORDINADORS A MENTIR»

▶ 11

FUNDACIÓ
MONA
Centre de Recuperació de Primats

2020
CALENDARI 10,00 euros

Compra'l i canviaràs vides

www.fundacionmonashop.org

MONA UNA MIRADA AL PASSAT
una mirada al pasado
calendari solidari 2020 / calendario solidario 2020

FOTO PORTADA: LA FAÇANA DE L'EDIFICI DE LA PIA ALMOINA DE GIRONA, SITUAT AL COSTAT DE LES ESCALES DE LA CATEDRAL; AL DAVANT, UN GRUP DE TURISTES. (FOTO: MARC MARTÍ)

SUMARI

6 D'OCTUBRE DE 2019

06_07 REPORTATGE

El llibre de la Selva de Mada Simbae

De la selva amazònica a viure a Sant Jaume de Llierca amb un lleó de més de 240 quilos de pes.

08_09 CRISI CLIMÀTICA

L'abandonament de la muntanya i la sequera creen un polvorí

Els incendis han destruït des de principis d'any 70.000 hectàrees de massa forestal a Espanya.

11 ENTREVISTA

Joan Ignasi Cirac

L'investigador manresà alerta que els algorismes «ja ensenyen els ordinadors a mentir».

Dominical

Passeig General Mendoza 2. 17002 GIRONA
Telèfon: 972 20 20 66
dominical.diaridegirona@epi.es

Director Jordi Xargayó	Cap de redacció Alfons Petit	Administrador Fèlix Noguera
----------------------------------	--	---------------------------------------

TEXT **ALFONS PETIT**

Malgrat semblar un edifici tancat en si mateix ha sigut un contenidor de vida al llarg de tota la seva història i al servei de la societat. En l'actualitat hi ha el COAC i altres institucions, però també hi hagué vida durant l'època en què fou escola i, molt probablement també en els seus inicis com a punt de beneficència». La frase la pronuncia Adriana Vázquez, una de les responsables de l'Arxiu de la Demarcació de Girona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC), i fa referència a la Pia Almoina, un edifici emblemàtic de Girona, situat al costat de les escales de la Catedral, i que en l'actualitat és precisament la seu gironina de l'organització col·legial dels arquitectes catalans. Al marge de treballar-hi, Vázquez ha aprofundit en la història i les característiques de la Pia Almoina perquè ha estat la coordinadora d'una exposició permanent dedicada a l'edifici que s'inaugurava aquest estiu a la seva quarta planta, i en la qual es repassa amb plafons, textos, fotografies, documents i altres elements una història que arrenca l'any 1228, quan Arnau d'Escala, administrador de la comunitat canònica de la Catedral de Girona, va crear l'entitat caritativa del Pa de la Seu, encara que no va ser fins gairebé dos segles després quan es va començar a construir l'edifici actual (1416).

L'exposició parteix del llibre *La Pia Almoina*, de la col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, que van escriure l'any 2011 Gemma Domènech i Rosa M. Gil. De fet, bona part dels materials que apareixen en els plafons que formen la mostra procedeixen d'aquell tre-

FOTOS:

- 1. Gravats que mostra la sortida de Ferran VII de la Catedral de Girona l'any 1814; a la dreta es pot veure la façana de la Pia Almoina tal com era llavors.**
- 2. Postal antiga que mostra l'edifici.**
- 3. La façana de la Pia Almoina, divendres; s'hi poden apreciar els canvis en la façana introduïts per les reformes de què ha estat objecte l'edifici.** MARC MARTÍ

ball, que reproduïx plànols, fotografies i altra documentació sobre la història de l'immoble. Una història de la qual han format part, al marge dels pobres que hi anaven a buscar pa, artistes com Fidel Aguilar, que hi va tenir el seu taller, els alumnes de l'escola de les Escolàpies, els estudiants de belles arts durant la Guerra civil, els arquitectes gironins... I encara podia haver tingut més utilitats si haguessin quallat alguns dels projectes que es van posar sobre la taula l'any 1973, quan va tancar el col·legi. Com s'apunta en l'exposició del COAC, «són diversos els projectes que aleshores es plantegen per a l'edifici: delegació provincial de la Secció Femenina, parador nacional de turisme, escola de belles arts i conservatori de música, etc. Fins que a finals de gener del 1974 s'anuncia l'adquisició de la Pia Almoina per part del Col·legi d'Arquitectes com a nova seu a Girona. Tot seguit s'emprenen unes llargues obres de rehabilitació, que acaben l'any 1983».

Aquelles obres no serien les úniques de què seria objecte l'edifici en

D. C. P. — 24 — GERONA.
Escaleras de la Catedral y Casa de la Pia Almoïna

La Pia Almoïna, un contenidor de vida

L'emblematíc edifici situat al costat de les escales de la Catedral de Girona va començar a ser construït el 1416 i rep el nom de la institució de caritat fundada el 1228 i que hi va funcionar fins a la seva desaparició, el 1776; des de llavors ha estat col·legi de les escolàpies, taller de Fidel Aguilar, escola de belles arts i en l'actualitat és la seu del Col·legi d'Arquitectes

els anys posteriors: s'hi han fet «altres projectes de reforma i millora de l'edifici per adaptar-lo a les noves necessitats i als nous serveis que han aparegut, com la biblioteca, la sala d'actes, el vestíbul o l'arxiu, i també s'hi han incorporant altres espais, com l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural o l'empresa Girona Guide Services». D'aquesta manera, tot i que la façana de l'edifici continua mantenint el seu aspecte majestuós al costat de les escales de la Catedral, com poden comprovar els centenars de turistes que hi passen cada dia, el seu interior sí que té ben poc a veure amb el que hi havia dècades o segles enrere.

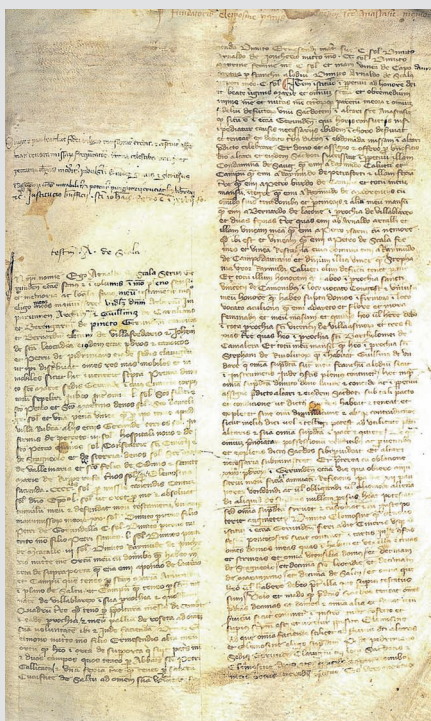
«L'embrí de les dependències de la Pia Almoïna és l'immoble del forn de la Ruca», expliquen els res-

ponsables de l'exposició al COAC, que afegeixen que «a poc a poc s'hi aniran incorporant les finques veïnes en un procés lent, que culminarà el 6 d'abril del 1416 amb la compra de la casa de la cantonada del carrer de la Força i la plaça de la Catedral». A partir d'aquell moment comencen les obres del que avui és l'edifici, una construcció imponent en ple Barri Vell.

La Pia Almoïna va fer aquesta funció fins al 1776, i va continuar en mans de l'església fins al 1842, quan amb la desamortització de béns eclesiàstics, «fou subhastat, dividit i adquirit per diversos particulars. Bona part de les finques foren comprades l'any 1856 per les religioses escolàpies per instal·lar-hi la seva escola. El 8 de desembre del 1857, les germanes esco-

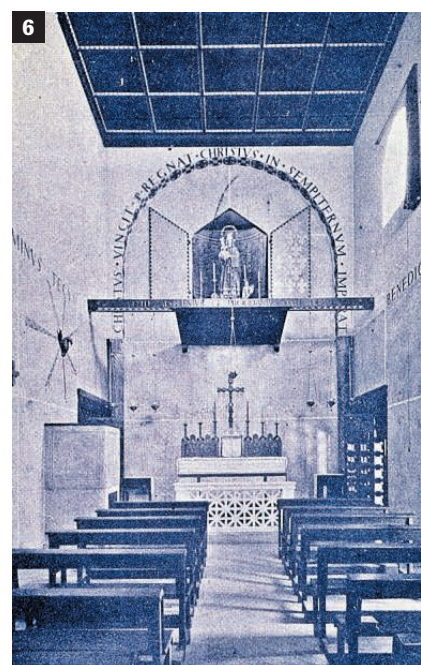
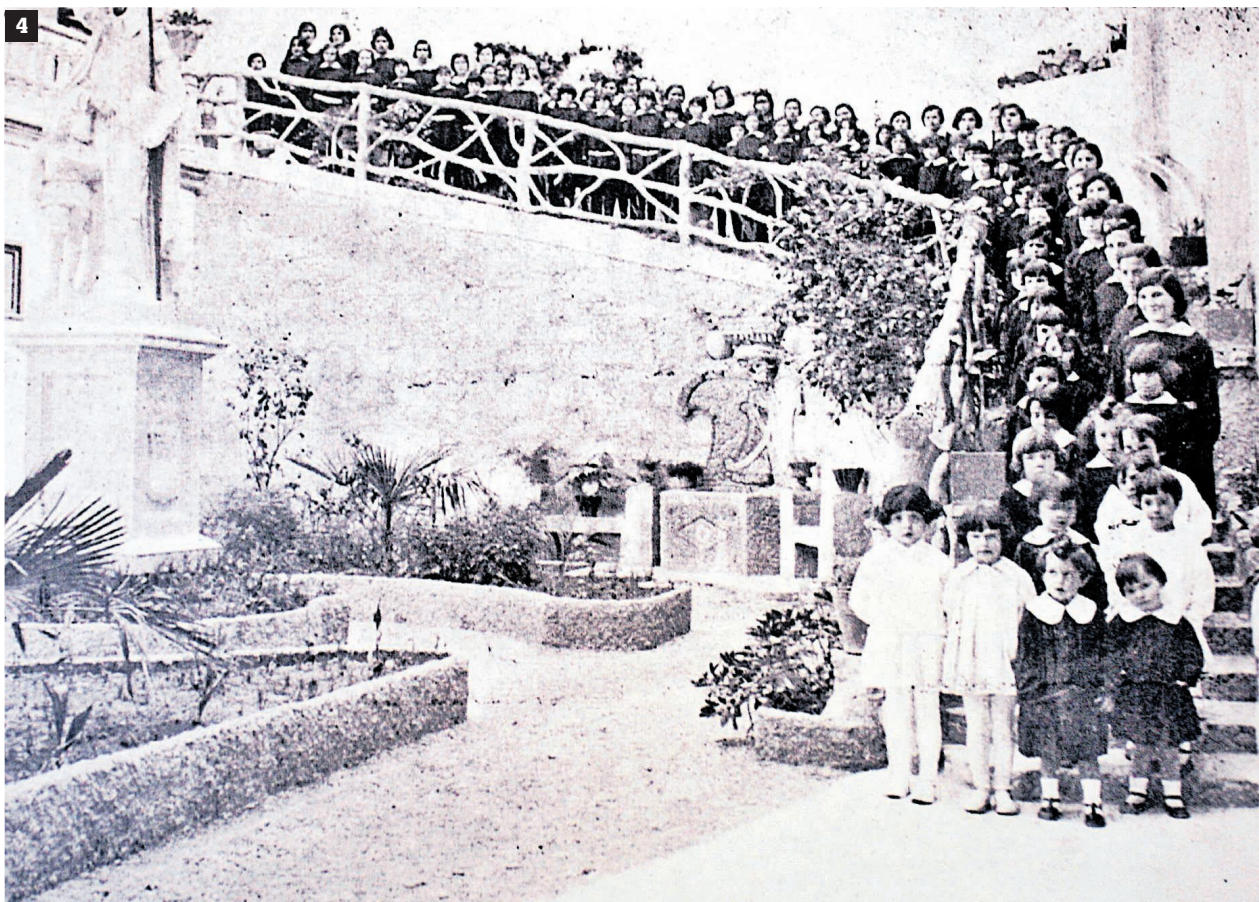
làpies obrien les portes del nou col·legi i internat femení. Funcionà fins al 1973, amb l'única interrupció dels tres anys de la Guerra Civil, període durant el qual s'utilitzà com a escola de belles arts municipal».

L'excalde de Girona Joaquim Nadal, en un article publicat al **Diari de Girona** el juliol passat, recordava que havia fet el parvulari a les Escolàpies: «La madre Candelària i la Rosa Maria Puig tenien cura de nosaltres, infants ingenus, que ens miràvem les noies que pujaven les escales del pati cap a les aules. La nostàlgia del pati, dels peixos de la font, del passamà de formigó de l'escala simulant branques d'arbre, el

«Des del dia de Cendra fins a la festa de Pentecosta»

En nom de la Santa i indivisa Trinitat. Jo Arnau d'Escala en honor de Déu omnipotent i de la gloriosa Verge Maria i de tots els sants en remei de la meua ànima i de tots els meus parents i de tots els fidels difunts, de bon grau i de ciència certa i amb voluntat espontània, dono, ofereixo i en el present estableixo per fer perpètuament almoïna les mateixes cases que em va vendre Guillem, bisbe de Girona per la gràcia de Déu, amb tot el Capítol. Per tal de fer l'almoïna en les esmentades cases, dono, afegeixo estableixo o ofereixo tots aquells delmes que vaig comprar (...) de tot el qual es faci sempre almoïna de la forma següent: Des del dia de Cendra fins a la festa de Pentecosta es doni cada dia una mitgera de pa segons mesura de Girona i més, si fora possible, segons la prudència del paborde de l'almoïna. Aquestes cases, però, han d'anomenar-se cases de l'almoïna. I si tal vegada jo fes la fundació d'un benefici a l'església de Girona amb els meus alodis restants, el beneficiari tingui les esmentades cases i visqui en elles i compleixi sempre fidelment l'ofici d'almoïner. No obstant retinc per mi tot això durant tota la meua vida i que després de la meua mort es faci i se segueixi la meua predita voluntat i disposició. (...) Donat això el dia quart de les nones de març de l'any del Senyor 1228». L'exposició al Col·legi d'Arquitectes reproduceix aquesta transcripció feta per Jaume Marquès i Casanovas del document d'institució de la Pia Almoïna per part d'Arnau d'Escala, el 3 de març de 1228. El document forma part del *Llibre Gran de la Sagristia Major de la Catedral de Girona*, i sobre aquestes línies se'n reproduceix una imatge. /A.P.B.

VE DE LA PÀGINA 3

record de les primeres comunions i de la religiositat impostada dels anys cinquanta, les festes acadèmiques, les representacions teatrals o les exhibicions de patinatge. El pati de dalt i el menjador, avui de fet desapareguts, eren un món màgic i gairebé inaccessible amb l'excepció dels dies que per alguna raó extraordinària ens quedàvem a dinar».

Un altre gironí il·lustre que va sovintejar l'edifici, molt abans que Nadal, va ser l'artista Fidel Aguilar i Marcó (1894-1917), que va tenir el seu taller a la finca de la cantonada del carrer de la Força amb la plaça de la Catedral abans que passés a formar part del col·legi de les Escolàpies, l'any 1916. Adriana Vázquez alerta que és probable que la dada sigui verídica, però «no se sap del cert».

FOTOS:

4. Alumnes al pati de l'escola de les escolàpies de Girona durant els actes del centenari de l'orde, l'any 1929. JOAN ESCRIBÀ
5. Vista aèria de la Pia Almoïna el 1979. MARC MARTÍ
6. Capella de l'escola dels germans Busquets (1929). MARC MARTÍ
7. Dependències de la seu del COAC. MARC MARTÍ
8. Plates i plats de ceràmica valenciana del segle XV, procedents de les excavacions del 1979 al sector sud de la Pia Almoïna. MARC MARTÍ
9. L'exposició permanent sobre l'edifici a la quarta planta del COAC. MARC MARTÍ
10. La Mare de Déu que hi ha a la porta d'entrada, del segle XV; l'infant sostenia un pa. MARC MARTÍ

En tot cas, va ser aquell any 1916 que «les germanes escolàpies encarreguen la reforma de la nova finca per adequar-la a la funció educativa a l'arquitecte Miquel Madurell Rius, que construeix noves aules i organitza l'espai del vestibul i l'entrada. En els anys vint encarreguen a Josep Maria Busquets la reforma i restauració de la capella neoclàssica del col·legi. El projecte suposa la remodelació total de l'espai amb el disseny de nous vitralls i mobiliari, a més de la decoració mural. Josep Maria Busquets compta amb la col·laboració de dos dels seus germans: mossèn Narcís, en la direcció litúrgica, i Lluís, en els treballs d'orfebreria. El resultat és una obra abastament lloada a la premsa de l'època pel seu caràcter innovador».

Tot i això, la reforma més important de l'edifici, almenys en l'aspecte exterior, «foi la realitzada entre el 1926 i el 1929. Josep Danés i Torras emprèn el projecte de restauració de la façana i reforma de l'interior, amb la clara intenció de recuperar l'aspecte gòtic original. Obre les finestres coronelles fins aleshores cegades i cega les obertures més modernes de la façana; suprimeix un pis intermedi, transformant els tres nivells que hi havia en els dos originals, però, per no perdre superfície construïda, aixeca un nou pis, que remata amb merlets; canvia la inclinació de la coberta per tal de dirigir les aigües pluvials cap a l'interior del pati i poder suprimir les canals de la façana, i també elimina la torre de la dreta, a la confluència del carrer de la Força i la plaça de la Catedral, per emfatitzar la torre central. La restauració, no exempta de polèmica, va ser premiada per la Cambra de la Propietat Urbana».

Més canvis el 1945, quan «les germanes escolàpies encarreguen a l'arquitecte Bartomeu Llongueras la re-

7

8

9

forma de l'espai de les antigues golfes de l'angle nord-est de l'edifici per ubicar-hi quatre noves aules. Dos anys després, l'abril del 1947, el mateix arquitecte reforma la planta baixa i el soterrani d'aquesta mateixa ala nord-est per habilitar-lo com a sala d'actes».

I a partir de l'adquisició de l'edifici, l'any 1973, per part del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears, s'hi han fet diverses intervencions: «El 1974 es va iniciar un primer projecte de rehabilitació, redactat per Benet Cervera, Jeroni Moner, Carles Bosch, Joan Tarrús i Arcadi Pla, que va consistir a netejar dependències i modificar la distribució interior per poder-hi instal·lar els serveis col·legials. Finalment es va concloure que es necessitava una intervenció més ambiciosa, en què no van participar Joan Tarrús ni Carles Bosch. En el moment de l'adquisició de l'immoble de les escoles pies, la Pia Almoïna tenia dos patis. El projecte va plantejar la unificació de l'alçada dels dos patis per aprofitar l'espai resultant com a aparcament i sala d'actes i exposicions. Pel que fa al programa d'usos, es va dividir l'immoble en quatre zones, que acollirien diverses funcions. A la planta baixa, l'àmbit de projecció pública de la institució; l'escala com a eix de l'edifici; els serveis col·legials a les diferents plantes, i l'aparcament. L'estructura de la nova escala va resultar ser una intervenció contemporània i polèmica, però que ha acabat donant identitat a la façana sud. Des del 1983 fins a l'actualitat han tingut lloc altres projectes de reforma i millora de l'edifici (...)».

I n'hi podia haver hagut més perquè l'any 2007 es va convocar un concurs d'ampliació que va guanyar Fuses-Viader Arquitectes, però que no es va arribar a executar. L'exposició en mostra imatges virtuals. ▶

Pa per a milers de pobres, però mals usos per als pagesos

En els segles XIII i XIV la societat va prendre consciència de la pobresa i de l'existència dels pobres. L'Església va ser la principal promotora de la tasca assistencial mitjançant la creació d'institucions benèfiques que ben aviat van rebre el suport econòmic de la població que els donava béns mobles o immobles o diners per tal que milloressin l'assistència als pobres». La historiadora Rosa Lluch Bramon explica amb aquestes paraules al llibre *Els remences. La senyoria de l'Almoïna de Girona als segles XIV i XV* (2010) l'origen d'institucions com la Pia Almoïna de Girona, creada l'any 1228 per Arnau d'Escala amb la finalitat de repartir diàriament pa entre els gironins pobres. Aquest element la distingia d'altres Almoïnes impulsades en altres llocs de Catalunya, com ara Barcelona, Lleida, Seu d'Urgell, Banyoles, Vic... Segons Lluch, «la majoria els donava un àpat suficient, en teoria, per subsistir. Per contra, l'Almoïna de Girona és l'única de les conegudes que només repartia -com indica el seu nom- pa, i que no va distribuir altres aliments en forma d'àpats».

En el seu treball, la historiadora gironina revela que «no hi ha dubte de que l'Almoïna de Girona, al llarg de tota la seva existència, va contribuir a pal·liar els desequilibris socials de la ciutat perquè la distribució diària de pans entre els pobres podia calmar les tensions socials en temps difícils». Les xifres que publica Lluch en aquell treball, amb informació procedent de documents que es conserven a l'Arxiu Històric de Girona, donen una idea de la magnitud de la pobresa en aquella època, quan la ciutat tenia uns 8.000 habitants: «L'any 1347-1348, d'indubtables dificultats, la institució va repartir uns 130.000 pans, l'any 1376-1377, poc més de 44.000, i el 1431-1432, més de 69.000».

La gran quantitat de persones que es beneficiaven de l'Almoïna i el paper determinant que tenia aquesta aportació per a la seva subsistència va afavorir les donacions a l'entitat, que així podia produir més pans per atendre més gent, i també elaborar-los amb més qualitat, de manera que «a mesura que passava el temps es repartien més pans de blat i menys d'ordi o d'altres cereals de qualitat».

L'Almoïna del Pa de Girona, segons Rosa Lluch, va funcionar de manera similar a la relatada en les línies anteriors fins a principis del segle XVI, quan «diversos sectors de la ciutat, encapçalats pels jurats, van començar a queixar-se al·legant que molts dels pobres que anaven a buscar pa no ho eren realment i que quan s'aglomeraven a l'hora del repartiment provocaven massa problemes». Les protestes van fer efecte i l'any 1629 el bisbe Garcia Gil Manrique va ordenar que es deixés de repartir pa i que les rendes que generaven les propietats de l'Almoïna es destinessin a altres finalitats. Però els responsables de la Institució s'hi van oposar «i van aconseguir que l'any 1702 el Tribunal de la Rota romana resolgués a favor seu, de manera que l'Almoïna del Pa va tornar a repartir pa entre els pobres des de llavors».

La represa de l'activitat assistencial tindria, però, data de caducitat: «L'any 1776, el Bisbe de Girona Tomàs de Lorenzana va assignar les rendes de l'Almoïna del Pa així com les d'altres

10

institucions assistencials com el Vestuari, la Casa de la Misericòrdia i les d'altres almoïnes de la diòcesi gironina, al recentment creat Reial Hospici. Així doncs, l'any 1776 va desaparèixer l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona fundada per Arnau d'Escala el 1228».

Ara bé, com la mateixa Rosa Lluch va expressar en la ponència *L'Almoïna del pa de la Seu*, que va presentar el març passat en el VI Congrés d'Història de Girona, convocat per l'Institut d'Estudis Gironins, «sens dubte la Pia Almoïna era una pròspera institució caritativa, però també era una senyoria feudal i es comportava exactament igual que la resta de senyories amb els seus pagesos dependents». I això implicava que es trobaven sotmesos als anomenats mals usos, tot un seguit de pagaments que havien de fer al senyor feudal corresponent: la redempció de persones (mitjançant la qual aconseguien la seva llibertat i de la qual van obtenir el nom que els designava), les firmes d'espoli forçades (que havien de pagar quan es casaven en determinades circumstàncies) i la intestia i l'eixorquia (que gravaven la mort intestada i sense descendents). L'Almoïna del Pa de Girona, segons Lluch, no va aplicar mai els altres dos mals usos existents: l'arsia (que penalitzava la crema accidental del mas o la masada) i la cugucia (exigida a les dones considerades adúlteres)./A.P.B.